

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/archiw/bazy-danych/32811,Ukraińcy-w-Polsce-w-latach-1944-1956.html>
21.05.2024, 13:00

Katalog materiałów archiwalnych Ukraińcy w Polsce w latach 1944-1956.

Logo IPN

Katalog materiałów archiwalnych

Ukraińcy w Polsce w latach 1944-1956

Katalog materiałów archiwalnych z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej

(stan na dzień 15 kwietnia 2009 r.)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku](#)

[Archiwum Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach](#)

[Archiwum Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie](#)

[Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie](#)

[Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu](#)

Prezentowany katalog to rezultat kwerendy przeprowadzonej przez archiwistów Instytutu Pamięci Narodowej na przełomie lat 2008–2009. Zawiera on informacje o dokumentach przechowywanych w archiwach IPN w Warszawie, Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Wrocławiu i Katowicach. W pierwszej kolejności typowania materiałów pracownicy pionu archiwalnego sporządzili wykazy jednostek archiwalnych, których zawartość bezpośrednio dotyczy kwestii Ukraińców w Polsce w latach 1944–1956, chociaż znajdują się tutaj także materiały wcześniejsze – sięgające dwudziestolecia międzywojennego, a nawet okresu sprzed I wojny światowej. Mniejszość ukraińska w Polsce w latach powojennych objęta była stałym zainteresowaniem komunistycznych organów bezpieczeństwa.

Akta zachowane w zasobie archiwalnym IPN można podzielić na kilka grup. Pierwszą tworzą

dokumenty wytworzone przez instytucje podległe Ministerstwu Sprawiedliwości (akta sądowe, prokuratorskie); drugą – materiały powstałe w instytucjach podległych kolejno: Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetowi do spraw Bezpieczeństwa Publicznego i Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (rozpracowania operacyjne/agenturalne, sprawy obiektowe); trzecią – materiały wytworzone przez instytucje podporządkowane Ministerstwu Obrony Narodowej (wojskowy wymiar sprawiedliwości – Wojskowe Sądy Rejonowe, Prokuratury Wojskowe) i wojskowe organy kontrwywiadu (Główny Zarząd Informacji WP; odnośne służby informacyjne Wojsk Ochrony Pogranicza). Ponadto znajdują się tu dokumenty proveniencji niemieckiej (np. wytworzone przez policję bezpieczeństwa, NSDAP) i ukraińskiej. Materiały ukraińskie zostały przejęte przez funkcjonariuszy UB w toku działań operacyjnych.

Dokumenty, które znalazły się w niniejszym katalogu zostały po 2000 r. przekazane do zbiorów IPN z archiwów Urzędu Ochrony Państwa (2001 r.), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (2000 r.), sądów, zakładów karnych oraz Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – Instytutu Pamięci Narodowej (GKBZH w Polsce-IPN). Część materiałów to depozyty Archiwum Państwowego m.st. Warszawy i Centralnego Archiwum Wojskowego.

Katalog zawiera materiały nie tylko dotyczące mniejszości ukraińskiej w Polsce, ale także ukraińskiego ruchu niepodległościowego działającego poza granicami Polski. Obejmuje on także materiały dotyczące kwestii ukraińskiej i Ukraińców w granicach przedwojennej Polski. Niektóre jednostki archiwalne dotyczą nawet sytuacji na obszarze centralnej Ukrainy w czasie II wojny światowej.

Wyszczególnione archiwalia zawierają protokoły przesłuchań prowadzonych przez funkcjonariuszy UB, protokoły z rewizji, postanowienia, protokoły przebiegu rozpraw sądowych, doniesienia agenturalne, notatki służbowe, meldunki operacyjne, raporty, plany pracy operacyjnej, zestawienia statystyczne, ale także bogaty materiał ikonograficzny.

W katalogu znajdują się jednostki archiwalne dotyczące zagadnień związanych z Ukraińskim Centralnym Komitetem (UCK), Ukraińskimi Komitetami Pomocy (UDK), towarzystwem „Proswita”, osobami powiązаныmi z tymi organizacjami lub oskarżаныmi o takie powiązania. Ujęte w nim zostały materiały ukazujące działania prowadzone przez UB w stosunku do zwolenników hetmana Pawła Skoropadskiego (tzw. hetmańców), żołnierzy armii Semena Petlury, OUN (oba zwalczające się odłamy), żołnierzy 14. Dywizji Grenadierów Waffen SS „Galizien”, organizacji kulturalnych zrzeszających Ukraińców przed i w czasie wojny, ukraińskiej inteligencji, organizacji młodzieżowych. Znajdują się tu także informacje o dokumentach dotyczących Kościoła prawosławnego, Kościoła greckokatolickiego (duchowieństwa), ale również osób utrzymujących kontakty z Ukraińcami poza granicami kraju. Wiele jednostek archiwalnych bezpośrednio odnosi się do spraw podziemia zbrojnego (UPA) i siatki OUN-B. Zawierają one charakterystyki działaczy OUN, poszczególnych pododdziałów czy grup konspiracyjnych, rozpracowania okręgów OUN w tzw. Zakerzońskim Kraju, rozpracowania Okręgu VI UPA „Sian”, schematy ze

strukturą organizacyjną OUN i UPA, spisy członków UPA, wykazy osób deportowanych z ZSRR do Polski (w tym członków UPA), ale także materiały dotyczące współpracy władz polskich z władzami CSR w zakresie zwalczania UPA – przekazywanie zatrzymanych członków UPA, nielegalne przekraczanie granicy. Wiele dokumentów prokuratorskich i sądowych dotyczy nielegalnego posiadania broni, pomocy dla UPA, wreszcie domniemanej przynależności do Ukraińskiej Powstańczej Armii.

Katalog obejmuje ponadto materiały związane z akcją „Wisła” – jej aspektem wojskowym i prowadzonymi wysiedleniami, a także działaniami służb specjalnych. Są tu sprawozdania z operacji WP przeciwko UPA, rozkazy specjalne, ale także ukraińskie ulotki i odezwy. Znaczna część archiwaliów ukazuje sytuację po przesiedleniu ludności zamieszkującej południowo-wschodnią Polskę. Trzeba podkreślić, że osoby przesiedlone w czasie akcji „Wisła” zostały poddane wnikliwej i długotrwałej inwigilacji.

Prezentowany wykaz jest wynikiem zaawansowanej, ale nieukończonej pracy, która będzie kontynuowana w najbliższych miesiącach.

Opracowanie:

Tomasz Balcerzak, Dorota Bodek, Janusz Borowiec, Anna Chmielewska-Metka, Anna Dziedzic, Lech Graduszewski, Ewa Jankowska, Małgorzata Juraszek, Andrzej Karasiewicz, Anna Kopiec, Hubert Kręzołek, Justyna Laska, Anna Madziarska, Łukasz Rakoczy, Jacek Romanek, Bartosz Rybak, Marcin Ryl, Magdalena Semczyszyn, Agnieszka Witośław.

Wstęp: Marcin Majewski

Redakcja: Wanda Chudzik, Joanna Karbarz-Wilińska, Marcin Majewski.

Wykaz skrótów:

ACz – Armia Czerwona

AK – Armia Krajowa

art. – artykuł

b. – były

BCh – Bataliony Chłopskie

BP – Biuro Polityczne

BSB – (ukr.) bojówki Służby Bezpieczeństwa

BUiAD – Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów

c. – córka

COP – Centralny Obóz Pracy

CSR – Czechosłowacka Republika

CSRS – Czechosłowacka Socjalistyczna Republika

d-ca – dowódca

Dep. - departament
dot. - dotyczący
gab. min. - gabinet ministra
gen. - generał
GO - Grupa Operacyjna
GZI - Główny Zarząd Informacji
inf. - informacyjny
IPN - Instytut Pamięci Narodowej
KBW - Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC - Komitet Centralny
KdsBP - Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego
KGMO - Komenda Główna Milicji Obywatelskiej
KKWP - Kodeks Karny Wojska Polskiego
KL - (niem.) obóz koncentracyjny
KP - komitet powiatowy
KPMO - Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej
krypt. - kryptonim
KW - komitet wojewódzki
KWMO - Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej
MBP - Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
mf - mikrofilm
MGB - (ros.) Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego
MO - Milicja Obywatelska
MSW - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ - Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MWD - (ros.) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
NKWD - (ros.) Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych
NSDAP - (niem.)
NSZ - Narodowe Siły Zbrojne
OBUiAD - Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
OK - okręg
OK - Okręgowa Komisja
OKBZpNP - Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
ORMO - Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OUN - Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów
OUN-B - Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów - Stepana Bandery
OZI - osobowe źródło informacji
PAN - Polska Armia Narodowa
PDdsBP - Powiatowa Delegatura ds. Bezpieczeństwa Publicznego
PGR - Państwowe Gospodarstwo Rolne
płk - pułkownik
pow. - powiat
PPR - Polska Partia Robotnicza

ps. – pseudonim
PUBP – Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego
PUdsBP – Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego
PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
ref. – referat
RFN – Republika Federalna Niemiec
RO – rejonowy oddział
RO – rozpracowanie obiektowe
RP – Rzeczpospolita
RUSW – Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
s. – syn
SB – (ukr.) Służba Bezpieczeństwa
SB – Służba Bezpieczeństwa
SD – (niem.) Służba Bezpieczeństwa
sł. p.(?) – (ukr.) świętej pamięci
SO – sprawa obiektowa
SOR – sprawa operacyjnego rozpracowania
SS – (niem.) Sztafety Szturmowe
TW – tajny współpracownik
UB – Urząd Bezpieczeństwa
UBP - Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UCK – Ukraiński Centralny Komitet
UDK – (ukr.) Ukraiński Komitet Pomocy
UHWR – (ukr.) Ukraińska Główna Rada Wyzwoleńcza
UNO – (ukr.) Ukraińskie Towarzystwo Ludowe
UPA – Ukraińska Powstańcza Armia
URL, UNR – Ukraińska Republika Ludowa
USA – (ang.) Stany Zjednoczone Ameryki
USRR, URSR – Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka
UTSK – Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne
WB, WzB – walka z bandytyzmem
WBW – wojska bezpieczeństwa wewnętrznego
WiN – Wolność i Niezawisłość
woj. – województwo
WOP – Wojska Ochrony Pogranicza
WP – Wojsko Polskie
WPR – Wojskowa Prokuratura Rejonowa
WPW KWMO -
WSR – Wojskowy Sąd Rejonowy
WUBP – Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP – Wojewódzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW – Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
wydz. – wydział

zam. - zamieszkały

ZCz - (ukr.) Zagraniczne Oddziały

ZSRR - Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

ZWZ - Związek Walki Zbrojnej